

Pod redakcją
Marka Kalbarczyka

Przeszłość dla przyszłości

Tom II
Całość w 4 tomach

Wydawnictwo Trzecie Oko
Fundacji
Szansa dla Niewidomych

Warszawa 2022

ISBN: 978-83-63028-64-0

Wydawnictwo Trzecie Oko

Modlińska 246 C

03-152 Warszawa

Tel: +48 22 51 010 99

e-mail: redakcja@

wydawnictwotrzecieoko.pl

www.wydawnictwotrzecieoko.pl

**Fundacja Szansa – Jesteśmy
Razem**

(Fundacja Szansa dla
Niewidomych)

www.szansadlaniewidomych.org

Druk i oprawa

Altix Sp. z o. o.

Dofinansowano ze środków
Muzeum Historii Polski w
Warszawie w ramach programu
„Patriotyzm Jutra”.

Ratusz Głównego Miasta w Gdańsku

To gotycko-renesansowa budowla, usytuowana na styku ulic Długiej i Długiego Targu. Dominuje nad tzw. Drogą Królewską w Gdańsku. W roku 1298 Władysław Łokietek wystawił przywilej zezwalający na postawienie w Gdańsku ratusza. Został on przebudowany z kantoru. Budynek przetrwał do 1336 r. Wraz z rozkwitem miasta ratusz musiał nabrać bardziej okazałego charakteru, wobec czego w latach 1379-1382 dobudowano jego zachodnią część oraz wieżę, na której umieszczono zegar i strażnika alarmującego mieszkańców w razie pożaru. W XV w. Gdańsk stawał się jednym z największych i najbogatszych miast Europy. Wielką w tym

rolę odegrały rozległe przywileje nadane przez Kazimierza Jagiellończyka. Budowla ratuszowa musiała dostosować się do aspiracji miasta. W latach 1454-1457 ratusz podwyższono i ozdobiono zachowanym do dziś, wspaniałym wschodnim szczytem. Podwyższono wtedy wieżę, która otrzymała hełm. Murowaną wieżę ratuszową ozdobioną strzelistym hełmem wzniesiono w latach 1486-1492. W 1499 r. wzbogacono ją nowym zegarem. W latach 1537-1552 powiększono ciasny dotąd budynek o trzy nowe skrzydła wokół dziedzińca. Hełm ratusza po zniszczeniach wojennych został wiernie zrekonstruowany i jest jednym z najpiękniejszych hełmów nowożytnych w Polsce. Jest nieodłącznym elementem panoramy dawnego Gdańska.

Na rycinie widzimy trzy strzeliste wieże: jedną wysoką, dwie – poniżej – wieńczącą prostokątny budynek. Na szczycie wież znajdują się iglice. Na fasadzie ratusza można wyczuć wklęsłe prostokąty okien.

Ratusz Głównego Miasta był wielokrotnie przebudowywany i powiększany. Główna bryła ratusza jest trzykondygnacyjna. Czwarta i piąta kondygnacja stanowią poddasze budynku. W centralnej części elewacji od strony ulicy Długiej znajduje się 80-metrowa wieża zegarowa zakończona hełmem, w którym jest 37-dzwonowy carillon (dzwony wieżowe).

Oprócz zegara na wieży ratusza znajduje się zegar słoneczny, który umieszczony został w XVI w. na narożniku budynku przy zbiegu ulic

Długiej i Kramarskiej. Pod zegarem znajduje się łacińska sentencja „Cieniem są dni nasze”.

Ratusz Starego Miasta w Gdańsku

To zabytkowy budynek z końca XVI w. Mieści się na Starym Mieście, pomiędzy Wielkim Młynem a pokarmelickim kościołem św. Józefa. Pierwszy, gotycki budynek ratusza powstał wkrótce po nadaniu Staremu Miastu praw miejskich w 1377 r. Usytuowano go u zbiegu ulicy Korzennej z nowym kanałem Raduni. Został zbudowany na planie prostokąta o wymiarach 24 x 22 m. Ponieważ groziło mu zawalenie, w latach 1587-1589 wzniesiono nowy ratusz w stylu niderlandzkiego manieryzmu.

Budynek ma kształt kubicznej bryły, na narożach są strzeliste wieżyczki. Dość szerokie prostokątne okna umieszczono w ceglanych

elewacjach z kamiennymi płaskorzeźbami. Są to m.in.: herb Gdańska, herb Prus Królewskich, herb Polski, maskarony, kartusz z rokiem rozpoczęcia budowy ratusza.

Nieotyńkowane ściany są zwieńczone attyką. Ta dwukondygnacyjna budowla jest przykryta dwoma czterospadowymi dachami. Ich równoległe do siebie kalenice ozdobiono na krawędziach dekoracyjnymi iglicami. Pośrodku południowej kalenicy znajduje się ośmioboczna wieżyczka z trójlatarniowym hełmem. Główne wejście zdobi reprezentacyjny portal.

W dolnej kondygnacji znajdował się magazyn, a w przyziemiu mieściła się waga miejska, sklepiona kuchnia i wozownia, mieszkania służbowe oraz apartament gościnny. Na I piętrze, w reprezen-

tacyjnej Wielkiej Sali
zachował się renesansowy
strop i kręcone barokowe
schody na galeryjkę.

W niskiej kondygnacji zloka-
lizowano archiwum, w którym
przechowywano ratuszowe akta.

Ratusz Staromiejski jest
dzisiaj siedzibą Nadbałtyc-
kiego Centrum Kultury.

Kościół św. Brygidy w Gdańsku

Znajduje się na Starym Mieście w Gdańsku, na osiedlu Osiek, na tyłach kościoła św. Katarzyny. Według źródeł historycznych, już około 1350 r. na wschód od parafialnego kościoła św. Katarzyny istniała kaplica pokutnic pod wezwaniem św. Marii Magdaleny. Wiele lat później została ona rozbudowana, a następnie wkomponowana w bryłę kościoła klasztornego. W pobliżu kaplicy, jak głosi czternastowieczna legenda, ukazała się Matka Boska, co dało początek wierze w uzdrawiającą moc wody czerpanej ze studni.

Ze względu na swoje bliskie położenie przy Stoczni Gdańskiej, kościół i parafia były związane z niezależnym

ruchem robotniczym. To tutaj ksiądz Henryk Jankowski odprawiał msze podczas strajków w sierpniu 1980 r. Od tego czasu związał się z „Solidarnością”. Przez cały czas walki o wolność narodu w murach kościoła modlono się za Ojczyznę. Przybywali tutaj nie tylko stoczniowcy i portowcy, ale także przywódcy państw Europy i świata. W 1992 r. papież Jan Paweł II nadał kościołowi tytuł bazyliki mniejszej.

Kościół jest zbudowany w stylu gotyckim, trójnawowy. Ma prostokątne, trójprzęsłowe prezbiterium, na zewnątrz opięte przyporami, które w korpusie przypory zostały wciągnięte do wnętrza. Nad północno-wschodnim narożnikiem kościoła wznosi się barokowa wieża nakryta hełmem z latarnią. Prezbiterium

i poszczególne nawy korpusu nakryte są osobnymi dachami dwuspadowymi. Okna są duże, ostrołukowe, czterodzielne. Budynek ma kształt kubicznej bryły, na narożach są strze-liste wieżyczki. Dość szerokie prostokątne okna umieszczono w ceglanych elewacjach z kamiennymi płaskorzeźbami. Są to m.in.: herb Gdańska, herb Prus Królewskich, herb Polski, maskarony, kartusz z rokiem rozpoczęcia budowy ratusza.

Na rycinie widzimy fragment budowli. Po prawej stronie wyczuwamy pionową, przerywaną linię oznaczającą, że w tym miejscu ucinamy obraz. Obok tej linii znajduje się wysoka wieża z iglicą i krzyżem na szczycie. Po lewej stronie ryciny znajduje się druga – niska wieża z kolejnym krzyżem.

Na fasadzie kościoła są ogromne, ostrołukowe, czterodzielne okna oraz drzwi wejściowe, znajdujące się po prawej stronie – pod wysoką wieżą. Niestety, trudno je wyczuć dotykiem.

Ta gotycka budowla złożona jest z trójnawowego halowego korpusu sześcioprzęsłowego. Prostokątne prezbiterium, z zakrystią od północy, zostało umiejscowione nietypowo od zachodu, co było zgodne ze wskazaniami św. Brygidy. Nad północno-wschodnim narożnikiem kościoła wznosi się barokowa wieża nakryta hełmem z latarnią. Prezbiterium i nawy korpusu nakryte są osobnymi dachami dwuspadowymi.

Kościół św. Mikołaja w Gdańsku

W 1185 r., na skrzyżowaniu dróg handlowych, w pobliżu głównego placu targowego miasta, powstał drewniany kościół pod wezwaniem św. Mikołaja. Budowę istniejącego obecnie kościoła znajdującego się teraz na ulicy Świętojańskiej 72, rozpoczęto po 1348 r., równocześnie trwała rozbudowa klasztoru. W roku 1929 kościół otrzymał tytuł bazyliki mniejszej.

Jest to ceglany, trzynawowy kościół o długości naw – 37 m. Nawa główna ma 16 m wysokości. Prezbiterium ma długość 25 m i szerokość 9,30 m. Sklepienia budowli wspierają się na 10 ośmiobocznych filarach. Nawa północna przechodzi ku wschodowi w kaplicę św. Jacka,

a południowa w kaplicę św. Józefa pod wieżą i dalej w zakrystię. Krypty umieszczone w podziemiach udostępniane są do zwiedzania w czasie Jarmarku Dominikańskiego.

We wnętrzu znajduje się bogate wyposażenie gotyckie, renesansowe, barokowe i rokokowe. Najcenniejsze zabytki to Pieta z początku XV w. przy kaplicy św. Jacka i malowidła na północnej ścianie prezbiterium z ok. 1430 r., które przedstawiają Mękę Pańską. Pięciokondygnacyjny ołtarz główny pochodzący z 1643 r. wypełnia całą powierzchnię wschodniej ściany prezbiterium. Zawiera liczne obrazy i rzeźby figuralne. W kościele zachowała się płyta nagrobna pochowanego tu rycerza krzyżackiego i 12 ołtarzy bocznych.

Ceglana Bazylika św. Mikołaja jest przykładem typowej dla Gdańska gotyckiej, trójnawowej, sześcioprzęsłowej hali z kaplicami między wewnętrznymi przyporami. Elewacje są surowe, jest na nich mało dekoracji, zwieńczone są prostym fryzem opaskowym. Kościół został przykryty potrójnym dachem, nad każdą nawą osobno. Dachy są dwuspadowe. Na ścianie umieszczone są bardzo wysokie, ostrołukowe okna naprzemiennie z rozpoczynającymi się od połowy okien ostrołukowymi blendami. Do prezbiterium – po prawej stronie ryciny w głębi – przylegają zakrystia i wieża. Wieża wstawiona jest między zakrystię a nawę południową – po lewej stronie ryciny. Wieża liczy sobie 82 m wysokości.

By dostać się na szczyt,
trzeba pokonać 409 stopni
schodów.

Bazylika Mariacka w Gdańsku

Świątynię budowano etapami przez 159 lat, od 1343 r. Bazylika jest wysoką, trójnawową halą z prezbiterium oraz takim samym południowym ramieniem transeptu i dwunawowym ramieniem północnym. Nawa główna, transept oraz prezbiterium zdobione są sklepieniem gwiaździstym. Boczne nawy otrzymały kryształowe sklepienie. Posadzkę bazyliki tworzą płyty nagrobne. Na podstawie zachowanej numeracji można ustalić, że było ich 512. Pod nimi, na głębokości 3-4 m, spoczywają zmarli. Zespół płyt nagrobnych kościoła mariackiego jest jednym z najcenniejszych zespołów płyt mieszczańskich na świecie. Patrycjat

Gdańska nie tylko ozdabiał swój kościół, lecz już od XV w. wybrał go jako miejsce spoczynku najbardziej zasłużonych osobistości. Stąd na posadzce świątyni mamy przegląd nazwisk oraz herbów i znaków ważniejszych rodów gdańskich.

Bazylika znajduje się na ulicy Podkramarskiej 5. Jest największą w Europie świątynią wybudowaną z cegły. Bazylika ma długość 105,5 m, szerokość w transepcie 66 m. Mury są ujęte od dołu kamiennym cokołem. U góry są zwieńczone blendami w formie okien oraz ozdobnym krenelażem. Każda nawa jest przykryta osobnym, dwuspadowym dachem. W murze znajduje się 37 okien o wysokości 18 m. Do wnętrza prowadzi siedem bram, każda z innej strony. Dominującym akcentem

architektonicznym w zewnętrznej sylwetce kościoła jest masywna wieża dzwonna (po lewej stronie ryciny). Wznosi się na wysokość 77,6 m (licząc do kalenicy dachu – 82 m).

Pomnik Neptuna w Gdańsku

Oto jedno z najczęściej odwiedzanych miejsc – gdański deptak. Tak się składa, że mieszkańcy różnych regionów Polski często wyjeżdżają do Gdańska. Miasto to na mapie turystycznej kraju skutecznie konkuruje z takimi „potentami” jak Kraków i Zakopane. A kiedy już tam jesteśmy, trudno nie cieszyć się atmosferą, widokami i dźwiękami gdańskiej starówki, a tam pomnik Neptuna, dzieło autorstwa Piotra Hausena z roku 1615. Jest najstarszym świeckim pomnikiem w mieście, ustawiony przed gdańskim Dworem Artusa. W 1643 r. uruchomiono fontannę, z której raz na 100 lat wytryskuje gdańska złota wódka.

Figura Neptuna w stylu północnego manieryzmu odlana jest z brązu, waży ponad 650 kg i ma 2 m wysokości. Muskularny mężczyzna o rysach przypominających rzymski posąg konny Marka Aureliusza, ze schyloną głową zastygł w skręcie tułowia. W lewej ręce trzyma konchę muszli, a we wzniesionej prawej – gotowy do ciosu trójzęb. Jego mięśnie ukazane są zgodnie z kanonem klasycznego piękna. Ujęcie jest dynamiczne, zastosowanie przegieć i napięć w dramatyczny sposób „ożywia” rzeźbę. Pod stopami Neptuna zwija się bestia, uzbrojony w pazury koń morski. Ogon potwora wije się wokół nogi Neptuna, a trójkątna płetwa zasłania nagość.

Posąg stoi na okrągłej
czaszy z czarno-niebieskiego

marmuru belgijskiego ustawionej na wysokim rzeźbionym trzonie z czarnego tufu.

Pomnik otoczony jest ośmioboczną żelazną kratą w formie płotka z czterema dekoracyjnie opracowanymi furtkami, ozdobioną polskim orłem i herbami Gdańska.

Trzon fontanny dekorowany stylizowanymi motywami roślinnymi i grzebieniowymi, wzbogacony u podstawy delfinem, łabędziem i puttami. Strumienie wody okalające podstawę posągu spadają na czaszę fontanny, skąd wypływają przez cztery rzygacze i opadają do dolnego basenu. Woda tryska również z trójzębu Neptuna.

Dwór Artusa w Gdańsku

Dwory Artusa powstawały w Europie średniowiecznej jako miejsca spotkań bogatego mieszczaństwa. Powołanie się na legendarnego króla Artura (Artusa) i jego rycerzy odpowiadało bogatym mieszczanom gdańskim, którzy naśladowali obyczaje rycerstwa. Budynek Dworu Artusa wzniesiono nieopodal Ratusza Głównego Miasta w pierzei północnej. Jest jednym z dziesięciu obiektów, które powstały nad Bałtykiem od początku XVI w. i jedynym zachowanym w tak oryginalnym stanie. Początkowo Dwór był niewielką budowlą, powstałą w latach 1476-1481. Był własnością najstarszego i najznamienitszego wśród gdańskich bractw - Bractwa św. Jerzego. Po pożarach w 1476 i 1477 r.

Dwór odbudowano na koszt Rady Miejskiej, co osłabiło znacznie pozycję bractwa. Odbudowę zakończono w 1481 r. Od tamtego czasu zasadniczym zmianom podlegała jedynie fasada oraz wzbogacany wystrój wnętrza.

Obecnie Dwór Artusa wchodzi w skład Muzeum Historycznego Miasta Gdańska. Gromadzi zbiory ilustrujące dzieje i funkcje tego obiektu na tle życia gospodarczego i publicznego miasta oraz formowanie się kultury świeckiej gdańskiego mieszczaństwa. Podobnie jak w czasach największej świetności, podejmowane są tutaj najwybitniejsze osobistości odwiedzające Gdańsk – monarchowie i prezydenci państw.

Do najważniejszych zabytków Dworu należy największy piec kaflowy w Europie. Ma

wysokość 10,64 m. Składa się z 520 bogato zdobionych kafli.

Rycina z konieczności przedstawia tylko fragment obiektu. Trzeba zauważyć, że faktura tego obrazu jest trudna do rozszyfrowania – mnóstwo tutaj punktów i drobnych szczegółów. Po obejrzeniu poprzednich rycin czytelnicy już mają zapewne spore doświadczenie. Warto poświęcić trochę czasu i doświadczać się na tym obrazie i znaleźć atrakcyjne wrażenia, również dotykowe. Na dole znajdują się drzwi wejściowe, a nad nimi i obok trzy okna. Drzwi nieco wystają w porównaniu do lica ściany, ale trudno to wyczuć na rycinie. Prowadzą do nich schodki, których tutaj jednak nie zamieściliśmy.

Ściany Wielkiej Hali - Dwór Artusa w Gdańsku

Wystrój wnętrza Dworu Artusa pochodzi z fundacji poszczególnych bractw. Bractwa zajmowały ściśle określone miejsca pod ścianami i pomiędzy filarami Wielkiej Hali, dekorując je zgodnie z własną koncepcją. Wystrój wnętrza powstawał w kilku fazach. Najstarsze znane elementy pojawiły się pod koniec XV w. Większość zachowanego do dziś wystroju pochodzi z lat 30. i 40. XVI w.

Stworzona wówczas formacja wyposażenia była uzupełniana do około 1588 r.

Kolejna faza wielkich fundacji dokonała się na przełomie XVI i XVII w. Późniejsze dzieła stanowiły już tylko mniej lub bardziej konsekwentne uzupełnienia

wcześniej ukształtowanego obrazu wnętrza. Wielka Hala nie uniknęła znacznych strat w wyposażeniu w czasie wojen napoleońskich, jednak największe ubytki spowodowała II wojna światowa. Wiele z nich ocalało wyłącznie dzięki ewakuacji większości zabytkowych dzieł przez niemieckich konserwatorów i ukryciu ich poza strefą walk. Ocalała też bogata dokumentacja fotograficzna i rysunkowa, która umożliwiła powojenną odbudowę Dworu Artusa i rekonstrukcję bezcennego wystroju jego wnętrza. Wielka Hala ma powierzchnię około 400 m kwadratowych i wysokość 11 m. Jest wsparta na czterech granitowych filarach sklepieniem palmowo-gwiazdowym.

Ściana Północna – na rycinie widzimy ścianę z wielkimi łukowatymi oknami,

Wielkim Piecem stojącym po prawej stronie ryciny oraz zegar w jej centralnym punkcie.

Na Ścianie Zachodniej po lewej i po prawej stronie umieszczone są ogromne malowidła. Pośrodku stoi rzeźba mężczyzny, który w prawej ręce trzyma wysoki kostur, a lewą podpiera się pod bok.

Lewy obraz to „Orfeusz wśród zwierząt”. Oryginalne dzieło Hansa Vredemana de Vries pochodzi z 1594 r., niestety spłonęło w roku 1945. Zrekonstruowano je komputerowo w 2001 r. Orfeusz – mityczny król Tracji – słynął z wielkiego talentu muzycznego, jest więc przedstawiany z lirą, tak jak na tym obrazie. Podania mówią, że grana przez niego muzyka miała moc uspokajania dzikich zwierząt, uciszania fal

morskich, gniewu ludzkiego,
a także uratowała żeglarzy
przed syrenami w czasie
wyprawy po Złote Runo.
Na obrazie Orfeusza
otaczają dzikie zwierzęta.

Na Zachodniej Ścianie
Wielkiej Hali Dworu Artu-
sa, zasiadali m.in. członko-
wie Ławy Trzech Króli.

Wielki Piec w Dworze Artusa w Gdańsku

W narożniku północno-wschodnim Dworu Artusa wznosi się majestatyczna konstrukcja przypominająca Wieżę Babel, ciesząca oczy mnogością barw i smukłą formą. Wielki Piec zbudował mistrz zduński Georg Stelzener w latach 1545-1546.

Został wykonany z kolorowych, glinianych kafli. Ma pięć kondygnacji i zwęża się ku górze. Jest wyłożony 520 kaflami. Ma wysokość 10,62 m, szerokość 2,29 m, głębokość podstawy 2,71 m x 2,71 m, wagę 13 000 kg. Jest nazywany „królem wszystkich pieców”, ale jako urządzenie grzewcze służył relatywnie krótko.

Kafle na Wielkim Piecu są ważne, a nawet kluczowe,

z bogatego, wyszukanego i konsekwentnie przeprowadzonego programu ikonograficznego zabytku. Oddaje on bowiem ducha czasów, w których powstał, oraz nastroje polityczno-religijne panujące wówczas w Europie i w Gdańsku.

Na cokole znajdują się cztery wizerunki: zakonnik, zakonnicy, błazna i kuglarki, a także niewielkie medaliony z antykizującymi męskimi głowami.

W XVIII w. fryz cokołu ozdobiono marmurową płasko-rzeźbą przedstawiającą mężczyznę nie do końca odzianego, oglądającego w lustrze własne pośladki. Postać ta nosi imię Dyla Sowizdrzała, który według legendy miał odwiedzić Dwór Artusa.

Na trzech dolnych kondygnacjach przedstawione

zostały wizerunki 11 władców europejskich, z których każdy został powtórzony aż dwudziestokrotnie, w różnych wersjach kolorystycznych. Każda z postaci ukazana została w bogato dekorowanej arkadzie, lecz bez herbu rodowego i insygniów władzy. Obok zaprezentowani zostali najważniejsi władcy luterańscy. Kafle w czwartej kondygnacji są większe od tych w niższych partiach pieca. Są to alegorie cnót: roztropność, umiarkowanie, cierpliwość oraz czystość. W ostatniej kondygnacji widnieją personifikacje Księżyca i bogini Wenus. Szczyt pieca wieńczy herby Rzeczypospolitej, Gdańska oraz Prus Królewskich.

Dyl Sowizdrzał na kaflu Wielkiego Pieca w Dworze Artusa w Gdańsku

Elementem dodanym do Wielkiego Pieca w XVIII w. jest alabastrowa, płasko rzeźbiona tabliczka z wizerunkiem Dyla Sowizdrzała, wędrownego błazna i figlarza, którego postać wywodzi się z folkloru niemieckiego.

Z kaflem Sowizdrzałowym związany jest ludyczny gdański żart. Odwiedzających Dwór Artusa po raz pierwszy proszono o objęcie rozpostartymi rękoma podstawy Wielkiego Pieca. Podczas gdy daremnie trudzili się, by rozciągnąć ramiona dostatecznie szeroko dla dotknięcia krawędzi podstawy pieca, mimowolnie przyciskali twarz do obnażonych pośladków Sowizdrzała, na co odpowiedzią

były salwy śmiechu bywalców Dworu.

Na rycinie widać Dyla jakby padł na podłogę. Opiera się na niej plecami, prawym łokciem i prawym kolaniem. Twarz zwrócił w naszą stronę. W prawej ręce trzyma kapelusz, a w lewej zwierciadło. Ma obnażone pośladki. Wyraźnie widać po prawej stronie ryciny jego nogi i stopy. Nieodłącznymi atrybutami Dyla są sowa i zwierciadło, ale na naszym rysunku sowy nie dostrzegamy.

Archikatedra Oliwska

Kościół pw. Trójcy Świętej, NMP i św. Bernarda, znajduje się w gdańskiej dzielnicy Oliwa, przy ulicy Bp. Edmunda Nowickiego, pod numerem 5. Około 1200 r. sprowadzeni w 1186 r. cystersi zbudowali w Oliwie niewielkie murowane oratorium. Katedra była budowana etapami w okresach romańskim i romańsko-gotyckim w XIII w. oraz gotyckim w drugiej połowie XIV w. Przez te kilkaset lat była wielokrotnie niszczona, rozbudowywana i przebudowywana. Dzisiejszy barokowy kształt zyskała w latach 1579-1772. Główna nawa ma aż 107 m długości, przez co katedra jest najdłuższym kościołem w Polsce i jednym z najdłuższych na świecie.

Fasada z wieżami wznosi się na wysokość 46 m, a powierzchnia wnętrza liczy 2200 m kwadratowych. Dach katedry wsparty jest na drewnianej konstrukcji, wykonanej z potężnych belek. Wszystkie elementy konstrukcji połączono metodami ciesielskimi, z użyciem kołków. Charakterystyczne dla budownictwa cysterskiego sygnaturki (wieżyczki z dzwonami) wzniesiono około 1600 r. Środkowa zawiera 3 dzwony, mniejsze po jednym. Kruchta (osłaniająca północne wejście) nawiązuje barokowym stylem do sąsiadującej Kaplicy Pięciu Ran, jednak powstała dopiero w 1910 r. Ogromny ciężar budowli wsparty jest na fundamentach wykonanych z olbrzymich granitowych głazów narzutowych. Do wnętrza katedry prowadzą schody i

barokowy portal z piaskowca z 1688 r. Kościół, zgodnie z regułą cysterską, jest pomalowany na biało. Tylko żebrowane sklepienie jest przyozdobione złocistymi gwiazdkami, a wsporniki żeber - kolorowymi herbami dobroczyńców. Katedra w Oliwie słynna jest jednak przede wszystkim z powodu jej niebywałych organów. Na koncerty organowe przyjeżdżają tutaj dziesiątki tysięcy gości z całego świata.

Archikatedra Oliwska jest trzynawową bazyliką z ambitem, zbudowaną na planie krzyża łacińskiego. Niższe nawy boczne i ambit (obejście wokół prezbiterium za ołtarzem) przykryte są dachem pulpitowym. Ramiona transeptu, czyli nawy poprzecznej, zakończone są małymi wieżami posadowionymi na kalenicy.

W południowej wieży znajduje się dzwon z 1619 r. W myśl tradycji cysterskiej nad skrzyżowaniem nawy głównej z transeptem znajduje się wieża (1600 r.) z trzema dzwonami: „Święty Jan Chrzciciel” z 1637 r., przelany w 1922 r. oraz „Maria” i „Święty Wojciech” z 1967 r.

Na rycinie widzimy zachodnią barokową fasadę z portalem z piaskowca ufundowanym w 1688 r. przez opata Michała Hackiego, którego herb umieszczony jest nad wejściem. Nad nim zamontowano marmurową tablicę z wypisanymi patronami oliwskiego opactwa i kościoła oraz datę konstrukcji portalu i dokonane ozdobienie fasady świątyni w 1771 r. Nad portalem znajduje się wysokie, witrażowe okno, a nad nim monogramy Maryi i Jezusa, kartusz

z datą: 1771.

Fasada ujęta jest w dwie ośmiokątne, smukłe, 46-metrowe wieże przykryte szpiczastymi, barokowymi hełmami.

Do wnętrza bazyliki od strony wejścia głównego prowadzą schody – różnica poziomów między powierzchnią placu a podłogą wynosi ponad 1 m.

Pomnik Obrońców Wybrzeża w Gdańsku na półwyspie Westerplatte

Półwysep Westerplatte został uformowany przy ujściu Martwej Wisły do Zatoki Gdańskiej w latach 1845-1847. Wcześniej była to wyspa. Pomnik Obrońców Wybrzeża został odsłonięty w październiku 1966 r. Stoi na wzniesieniu w kształcie rozległego kopca, usypanego z materiału wydobytego przy oczyszczaniu wejścia do portu. Postawiono go dla uczczenia obrońców Westerplatte, Poczty Polskiej w Gdańsku i innych bohater-skich obrońców polskiego wybrzeża we wrześniu 1939 r.

W okresie międzywojennym na Westerplatte znajdowała się polska Wojskowa Składnica Tranzytowa z czterema

betonowymi wartowniami, koszarami przystosowanymi do obrony oraz willą podoficerską. W sierpniu zostały zbudowane umocnienia polowe. Dowódcą nieco ponad 220-osobowej załogi był major Henryk Sucharski, a jego zastępcą kapitan Franciszek Dąbrowski. Pod pretekstem „wizyty kurtuazyjnej” 25 sierpnia 1939 r. przybył do Gdańska niemiecki pancernik Schleswig-Holstein. 1 września o godz. 4:48 otworzył on ogień z 11 dział. Przez 7 dni Niemcy prowadzili huraganowy ostrzał artyleryjski. Załoga polska dzielnie się broniła. Wiadomość „Westerplatte jeszcze się broni” przekazywana przez polskie radio, podtrzymywała na duchu walczące wojska polskie. Wyczerpani żołnierze skapitulowali 7 września

o godz. 10.15. Przy Pomniku Obrońców Wybrzeża 1 września każdego roku odbywają się uroczystości państwowe związane z rocznicą wybuchu II wojny światowej.

Na terenie pola bitwy na Westerplatte stoi monumentalna rzeźba ku czci poległych żołnierzy. Jest ustawiona na kopcu o średnicy 20 i wysokości 22 m. Ma 25 m wysokości i złożona jest z 236 granitowych bloków. Według zamysłu projektantów nieregularny kształt rzeźby ma przypominać wyszczerbiony bagnet wbity w ziemię.

Na szczycie monumentu znajdują się płaskorzeźby marynarza i żołnierza z rosyjskim pepeszami. Na ścianach granitowych bloków pomnika wyrzeźbiono hasło „Chwała wyzwolicielom” oraz nazwy lokalizacji ważnych bitew.

Logo Solidarności

Logo Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego (NSZZ) „Solidarność” powstało podczas strajku robotników w Stoczni Gdańskiej, prawdopodobnie po 20 sierpnia 1980 r. „Solidarność” był jednym z najczęściej powtarzanych wyrazów podczas strajku. „Strajkowemu Biuletynowi Informacyjnemu” drukowanemu podczas strajku Krzysztof Wyszkowski nadał również tytuł „Solidarność”. Słowo to idealnie oddawało ówczesną sytuację.

Podczas strajku w sierpniu 1980 r. malowano napisy i hasła na murach stoczni, fabryk i domów, które mówiły o tym, że strajki trwają, że robotnicy nie poddadzą się, wyrażały solidarność ze strajkującymi i dodawały

otuchy „Zwycięstwo będzie nasze”, „Sprawiedliwość i równość dla całego narodu”, „Trzymajmy się razem”. To zainspirowało Jerzego Janiszewskiego, grafika i ilustratora mieszkającego wówczas w Trójmieście, do stworzenia znaku, który jest teraz rozpoznawany na całym świecie.

Twórca tego znaku umieścił czerwony napis „Solidarność” na białym tle. Kształt oraz układ zbliżonych do siebie liter symbolizują tłum ludzi wzajemnie wspierających się. Litery ściśle do siebie przylegają, tak jak ludzie w tłumie. Z litery „N” wystaje w górę biało-czerwona flaga, tak jakby ktoś z tłumu dumnie niósł ją, unosząc w górę. Wykorzystanie biało-czerwonej flagi odnosiło się do powszechności protestu,

który w czasie powstawania znaku objął już niemal cały kraj.

Logo błyskawicznie zyskało aprobatę robotników i stało się oficjalnym znakiem Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność”. Charakterystyczny krój liter nazwano solidarycą.

Znak Polski Walczącej namalowany na murze Stoczni

Po raz pierwszy znak Polski Walczącej namalował Aleksy Dawidowski 20 marca 1942 r. na balustradzie werandy kawiarni przy ul. Pólnej w Warszawie. Autorką symbolu polskiego oporu była Anna Smoleńska (Hanka), która wzięła udział w tajnym konkursie na symbol nadziei na ostateczne zwycięstwo ogłoszonym w styczniu 1942 r. przez Biuro Informacji i Propagandy Związku Walki Zbrojnej. Jednym z głównych kryteriów oceny był wymóg łatwego narysowania znaku, by można było rysować go ukradkiem i szybko. „P” i „W” oznacza Polskę walczącą, a kotwica - nadzieję na odzyskanie niepodległości.

Od wieków w europejskiej kulturze kotwica symbolizuje spełnienie nadziei. Znak Polski Walczącej był malowany na murach stoczni przez robotników jako symbol walki o wolność i niepodległość.

Rycina przedstawia odręcznie namalowany znak na murze stoczni, na którym widnieją zygzaki przywodzące na myśl białe chmury. Po lewej stronie znaku namalowano datę „14.VIII”, a pod znakiem rok: „1980”. Z prawego ramienia kotwicy, wznoszącego się ku górze, wyłania się duży znak zapytania.

Znak zwycięstwa (victoria)

Jest to symbol zwycięstwa, triumfu, a także wolności i pokoju. Jego nazwa pochodzi z języka łacińskiego.

Słowo „victoria” oznacza zwycięstwo.

Symbol zwycięstwa wykonuje się przez wyprostowanie w górę palców wskazującego i środkowego – tworzą one wówczas kształt litery „V”.

Dłoń musi być skierowana wewnętrzną częścią do odbiorcy.

Dwa palce ułożone w taki sposób, ale z ręką skierowaną do patrzącego zewnętrzną stroną, ma w wielu krajach obraźliwy charakter. Oznacza mniej więcej tyle samo, co środkowy palec. Może stanowić również manifestację nieposłuszeństwa albo sprzeciwu wobec władz.

Znak zwycięstwa to jeden z gestów rozpoznawalnych na całym świecie. Spopularyzował go Winston Churchill podczas II wojny światowej. Do historii przeszły fotografie pokazujące Winstona Churchilla czy Lecha Wałęsę podnoszących w ten sposób dłoń w geście triumfu.

Pomnik Poległych Stoczniowców 1970 w Gdańsku

Monument ma postać trzech krzyży z kotwicami. Upamiętnia ofiary grudnia 1970 r. Znajduje się na Placu Solidarności w Gdańsku, w pobliżu bramy nr 2 Stoczni Gdańskiej, niedaleko miejsca, gdzie odnotowano pierwsze ofiary robotniczej rewolty. Doszło wtedy do użycia broni przeciwko strajkującym robotnikom. Pomnik został odsłonięty wiele lat później - dopiero 16 grudnia 1980 r. Miało to związek z faktem, iż w roku 1980, w reakcji na robotnicze strajki i ich ogromną siłę, władze komunistycznego państwa zalegalizowały największy i jedyny w Europie środkowej i wschodniej, niezależny ruch

społeczny „Solidarność”.

Ruch ten był następnie głównym powodem wprowadzenia stanu wojennego w 1981 r. Po obradach tzw. Okrągłego Stołu zapoczątkowano proces „powrotu” Polski do rodziny państw demokratycznych.

Gdański sierpień 1980 r.

jest uznawany za początek procesu rozpadu imperium radzieckiego, które zastąpiło w roku 1917 imperium rosyjskie. Upadał powojenny, jałtański porządek na Starym Kontynencie. Masowe strajki, zakończone podpisaniem słynnych Porozumień Sierpniowych, stworzyły wyłom, który w konsekwencji doprowadził do ukształtowania się nowej mapy politycznej.

Pomnik skonstruowany jest z trzech krzyży na planie trójkąta, o wysokości 42 m, każdy waży 36 ton.

Na każdym krzyżu zawieszona jest kotwica, ważąca około 2 ton. W dolnej części monументu znajdują się płaskorzeźby ze scenami z życia stoczniovców. Krzyże mają nieregularne, spękane kształty. Na krzyżu północno-zachodnim umieszczony jest m.in. fragment wiersza Czesława Miłosza: „Który skrzywdziłeś człowieka prostego, śmiechem nad krzywdą jego wybuchając, (...) nie bądź bezpieczny. Poeta pamięta. Możesz go zabić – narodzi się nowy. Spisane będą czyny i rozmowy (...)”.

Transporter ZOMO

W drugiej połowie 1956 r., po czerwcowych poznańskich manifestacjach, utworzono Zmotoryzowane Odwody Milicji Obywatelskiej (ZOMO). Były to oddziały Milicji Obywatelskiej powołane do zaprowadzania porządku w sytuacjach wyjątkowych (dosł. „likwidacji zbiorowych naruszeń porządku publicznego” =. Miały też udzielać pomocy w czasie klęsk żywiołowych i ochrony imprez masowych. Praktycznie oddziały te miały chronić komunistyczny aparat władzy w razie kolejnych wybuchów społecznego niezadowolenia. W okresie stanu wojennego zomowcy atakowali i rozbijali manifestacje z wyjątkową bezwzględnością i brutalnością. Z ich

rąk zginęło wielu ludzi.

Funkcjonariusze ZOMO byli początkowo wyszkoleni niewiele lepiej niż standardowe oddziały prewencji MO i wyposażeni jedynie w pałki i hełmy. Z biegiem lat uzbrojenie formacji wzbogaciło się o najnowocześniejszy jak na tamten czas sprzęt: armatki wodne, wyrzutnie granatów z gazem łzawiącym, specjalne dmuchawy czy transportery opancerzone z taranami.

Transportery powstały w latach 1959-1976 w ZSRR. Były wykorzystywane do tłumienia strajków i demonstracji.

Transporter mieścił załogę składającą się z 2+14 osób. Długość transportera: 7,56 m, szerokość: 2,83 m, wysokość: 2,31 m, masa całkowita: 10 300 kg. Osiągał prędkość maksymalną na szosie

80 km/h, a na wodzie
10 km/h.

Na rycinie widać pojazd na gąsienicach. Gąsienice zwiększają powierzchnię styku pojazdu z podłożem, zmniejszając jednocześnie nacisk jednostkowy i poprawiając przyczepność do podłoża.

Przemieszczanie się pojazdu wyposażonego w gąsienicowy układ bieżny jest dokonywane poprzez obracanie koła napędzającego, które zazębając się z taśmą gąsienicy nadaje jej ruch. Część gąsienicy znajdująca się nad kołami porusza się w kierunku ruchu pojazdu, a dolna część ściele się po podłożu tworząc utwardzony tor dla przemieszczających się po niej kół nośnych wraz z całym pojazdem.

Zamek Kapituły Warmińskiej w Olsztynie

Zamek został zbudowany w XIV w. w zakolu rzeki Łyny. Był najpotężniejszą warownią wybudowaną przez Kapitułę Warmińską. Skrzydło północne ukończono pod koniec XIV w. W skrzydle południowym z 30-metrową wieżą, zbudowanym w połowie XV w., zorganizowano wiek później Kaplicę Św. Anny.

Zamek był w latach 1397-1772 siedzibą kanonika, administratora dóbr kapitulnych. Został zajęty przez polskie oddziały w wojnach z Krzyżakami z lat 1410 i 1414. W wojnie trzynastoletniej stanął po stronie Związku Pruskiego. Kanonicy oszukani przez Krzyżaków zdecydowali się wpuścić do środka ich zaciężne oddziały,

co zaowocowało wygonieniem kanoników z zamku.

Mikołaj Kopernik zajmował stanowisko administratora w Olsztynie w latach 1516-1519 i 1520-1521. Organizował w styczniu 1521 r. obronę zamku w trakcie wojny z Zakonem. Po I rozbiorze Polski zamek został przekazany w użytkowanie gminie ewangelickiej.

Zamek jest budowlą trzy-skrzydłową. Działziniec domyka od zachodu średniowieczny mur. Najstarsze skrzydło (północne) jest czterokondygnacyjne z dwukondygnacyjnymi piwnicami. W jego przyziemiu znajduje się zamkowa biblioteka. Pierwsze piętro z krużgankiem pełniło najważniejszą funkcję – w trzech komnatach mieściło się mieszkanie kanonika-administratora, jego refektarz i kaplica.

Na ścianie krużganka znajduje się tablica astronomiczna Mikołaja Kopernika, służąca do wyznaczania momentu wiosennej równonocy. Astronom wykonał ją w 1517 r.

Obecnie mieści się w nim Muzeum Warmii i Mazur, które prezentuje zabytki z tego regionu z zakresu archeologii, historii, numizmatyki, sztuki, rzemiosła, piśmiennictwa oraz kultury ludowej. W przeszklonym arkadowym krużganku na pierwszym piętrze można obejrzeć zbroje rycerskie, a w przyległych do krużganku komnatach z kunsztownymi kryształowymi sklepieniami – dawne instrumenty astronomiczne, stare meble, XVII-wieczne obrazy i gotyckie rzeźby sakralne. W zbiorach biblioteki przechowywany jest inkunabuł medyczny napisany przez samego Mikołaja

Kopernika.

Zamek został zbudowany na planie czworokąta o wymiarach 40 x 56,5 m i składa się z dwóch gotyckich skrzydeł połączonych murem kurtynowym oraz późnobarokowej części, przez którą prowadzi wejście na dziedziniec.

Charakterystycznym elementem i jedynym ocalałym wśród zamków z terenów Prus są drewniane hurdyce (zewnątrzne ganki obronne) znajdujące się pod więźbą dachową – stąd broniono głównego wjazdu na zamek. Wieża narożna przez wieki była nadbudowywana i posiada dzisiaj dziewięć kondygnacji.

Na rycinie przedstawiona jest ściana zamku od strony dziedzińca. Na parterze są dwa wejścia oraz nisko posiadowane niewielkie ostrołukowe okna. Po prawej stronie

jest wejście do małej baszty z czerwonym dachem w kształcie stożka, przylegającej do ściany. Piętro z dużymi, szerokimi oknami zakończone ostrołukowo pokrywa dosyć stromy czerwony dach. Ten dach przylega do wysokiego piętra budynku z małymi otworami okiennymi. Nad nim widoczny jest główny dach w kolorze czerwonym. Po lewej stronie znajduje się prostokątna wieża zwieńczona ozdobnym szczytem, a po prawej stronie ozdobny szczyt wieńczący dach.

Kościół Chrystusa Zbawiciela w Olsztynie

Ten ewangelicko-augsburski kościół wybudowano w północno-zachodnim narożniku Starego Rynku, obok grobli prowadzącej do zamku (obecna ulica Stare Miasto). Jest to jedna z trzech świątyń znajdujących się w obrębie olsztyńskiego Starego Miasta. Obiekt został zbudowany z czerwonej cegły w latach 1876-1899 w stylu neogotyckim i poświęcony w 1877 r. Był przebudowany na przełomie XIX i XX w. ze względu na powiększającą się parafię.

Jest to świątynia skromna, jak na kościół ewangelicki przystało. Surową bryłę kościoła pod dachem obiega betonowy fryz oraz dekoracyjne wykończenie w kształcie wysokiego trójkąta. Nad portalem

wejściowym znajduje się detal architektoniczny wykonany w kształcie kwiatu o rozłożonych pączkach w otoczeniu liści.

Nawa kościoła ma 19 m długości, 12 m szerokości, 13 m wysokości i przekryta jest otwartą, polichromowaną więźbą dachową. W centrum prezbiterium znajduje się ołtarz, nad którym wznosi się krzyż. Po prawej stronie umieszczono ambonę.

Organy kościelne są dziełem Maxa Terletzkiego z Królewca, a witraże zaprojektowane i wykonane przez warsztat Heinricha Oidtmana z Linnich. W zakrystii znajdują się obrazy: „Chusta Weroniki” oraz portret Marcina Lutera.

Do kościoła od południa przylega wieża o wysokości 43 m, na której znajduje się

zegar. Nakryta jest ośmio-
bocznym hełmem pokrytym mie-
dzianą blachą. W wieży znaj-
dują się trzy dzwony.

Kościół jest ceglana bu-
dowlą czteroprzęsłową, z pię-
ciobocznym prezbiterium.
Wzniesiono ją w stylu neogo-
tyckim na rzucie prostokąta.
Elewacje boczne opięte są
przyporami. Dwuspadowy dach
pokryto angielskim łupkiem.
Nad głównym wejściem umiesz-
czona jest wimperga (dekor-
cyjne wykończenie mające
kształt wysokiego trójkąta).

Bazylika konkatedralna św. Jakuba Apostoła w Olsztynie

To najstarsza budowla w mieście. Archikatedra została podniesiona do godności bazyliki mniejszej przez papieża Jana Pawła II w 2004 r. Została zbudowana w 2 połowie XIV w. w stylu gotyckim, ceglana, na kamiennym podmurowaniu. Bryła świątyni składa się z korpusu, wieży, dwóch kaplic przywieżowych i bocznej kruchty. Wieża została podwyższona w XVI w. Jej zwieńczenie dachem namiotowym z neogotycką latarnią pochodzi z wieku XIX. Kaplice przywieżowe są nakryte dachami pulpitowymi, a kruchta boczna z dachem dwuspadowym jest dostawiona do lewej nawy bocznej.

Katedra jest trójnawową, sześcioprzęsłową halą, bez wyodrębnionego prezbiterium. W nawie głównej są sklepienia sieciowe, w bocznych kryształowe, w kaplicach przywieżowych kolebkowe z lunetami, a w zakrystii krzyżowo-żebrowe z gurtem (łukiem w sklepieniu). Wejście główne pod wieżą zostało ujęte w ostrołukowy, gotycki portal. Jest zamykany drzwiami z 2001 r. ze scenami z pontyfikatu Jana Pawła II.

We wnętrzu z okresu gotyku zachowało się m.in.: tabernakulum ściennie z kratą gotycką i tryptyk późnogotycki; z okresu renesansu m.in.: dekoracja malarska tabernakulum ściennego, tryptyk św. Krzyża i świeczniki; z okresu baroku: rzeźby apostołów św. Andrzeja i św. Jakuba Starszego, krucyfiks

ponadnaturalnej wielkości,
obraz Matki Boskiej
Różańcowej i chrzcielnica.
W Kaplicy Wieczystej
Adoracji znajduje się późno-
gotycki tryptyk wykonany na
początku XVI w. W centrum
ołtarza umieszczona jest
Matka Boża z Dzieciątkiem
na tle promienistej mandorli
jako Niewiasta obleczona pod
stopami w Słońce i Księżyc.
Ołtarz nie należał do oryginalnego wyposażenia świątyni. Trafił do Olsztyna na początku lat 50. XX w.

Latem w świątyni odbywają się Olsztyńskie Koncerty Organowe.

Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Olsztynie

Coraz więcej bibliotek udostępnia swoje zbiory osobom z niepełnosprawnościami, m.in. niewidomym i słabowidzącym. Takie starania podjęła też biblioteka w Olsztynie. Mieści się w starym Ratuszu. W tym zabytkowym obiekcie w imponujący sposób łączy się historia z nowoczesnością. Znajduje się on w centrum starówki. Obecnie jest siedzibą Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej. Został zbudowany w drugiej połowie XIV w., tuż po uzyskaniu praw miejskich przez Olsztyn. Składa się z trzech trzypiętrowych skrzydeł, wieży ratuszowej i niskiej, halowej przybudówki, która ma zaledwie około 100 lat. Jest budowlą ceglana,

tynkowaną, wzniesioną na kamiennym cokole. Wieża wyra-
sta z południowego skrzydła.
W niej znajduje się wejście
główne. Do wnętrza prowadzi
półkolisty, zdobiony portal,
w zworniku portalu kartusz z
piaskowca z herbem Olsztyna
obowiązującym w momencie
wznoszenia nowego olsztyń-
skiego ratusza. Kompozycję
portalu uzupełniają kasetony
z rozetami i kamienne wodo-
tryski w formie brodatych mę-
skich głów ze zlewami. Nad
portalem znajduje się taras z
balustradą, należący do jed-
nej z sal posiedzeń. Kwadra-
towa, 60-metrowa wieża ze
ściętymi narożnikami, jest
zwieńczona węższą nadbudówką,
otoczoną tarasem z balustradą
oraz hełmem w kształcie po-
dwójnej latarni. Na szczycie
powiewa chorągiewka z datą
1915.

W środkowej części skrzydła, w przyziemiu, zachował się portal wejściowy do mieszkania nadburmistrza. Półkolisty portal flankują postacie mężczyzny z księgą w ręku i kobiety trzymającej kosz i portmonetkę. W skrzydle północnym dekorację wejścia stanowi wykuta w zworniku portalu męska brodata głowa, a w cokole lwi łeb. Na zewnętrznych ścianach budynku umieszczone są zegary słoneczne.

Wysoka Brama w Olsztynie

Wysoka Brama umożliwiała wjazd na teren starego miasta. Była nazywana Bramą Górną, ale zmieniła nazwę i od XIX w. jest nazywana Wysoką Bramą. Została zbudowana w XIV w. Jest jedyną pozostałą z trzech, które znajdowały się w murach obronnych otaczających miasto. Pełniła funkcję obronną osłaniając miasto od strony północnej. W 1788 r. wyremontowano ją i zaadaptowano na zbrojownię szwadronu dragonów. W 1858 r. przebudowano ją na więzienie, a w 1898 r. przekazano miejskiemu komisariatowi policji. Dokonywano w niej wielu przeróbek, m.in. nadano odmienny kształt otworom okiennym i szczytowi budowli, i przebito przejście dla

pieszych. W 1863 r. prze-
trzymywano tutaj Wojciecha
Kętrzyńskiego, historyka i
publicystę, obrońcę polskości
na Warmii i Mazurach.

Obwiniono go o przemyt broni
dla powstańców styczniowych.
Obecnie jest użytkowana jako
hotel.

Brama usytuowana jest w
północno-wschodniej części
zespołu staromiejskiego, na
osi wylotu głównego traktu
komunikacyjnego. W 2003 r.
została odrestaurowana. W
niszy od strony Starego
Miasta umieszczono wizerunek
Matki Bożej Królowej Po-
koju, подарowany Olsztynowi
przez Papieża Jana Pawła
II. Dzieło zostało wykonane
techniką szklanej mozaiki w
jednej z rzymskich pracowni.
Na murach Wysokiej Bramy
umieszczony jest również spi-
żowy wizerunek Jana Pawła

II poświęcony w pierwszą rocznicę śmierci Papieża.

Brama została wzniesiona z czerwonej cegły, w stylu gotyckim, na planie zbliżonym do kwadratu o boku 9,5 m. Zwieńczona jest szczytami sterczynowymi z ostrołukowymi blendami. Ma cztery kondygnacje i pięterko tworzące rodzaj piątej kondygnacji w strefie szczytu. Pierwotne gotyckie mury sięgały do wysokości 18,6 m, dzisiaj mają 23 m. Po prawej stronie ryciny widać niższą, czterokondygnacyjną przybudówkę krytą odrębnym dachem prostopadłym do kalenicy bryły głównej. Bramę oraz przybudówkę nakryto dachami dwuspadowymi.

Obserwatorium astronomiczne w dawnej wieży ciśnień w Olsztynie

Obserwatorium o wysokości 143 m n.p.m. mieści się w zewnętrznych murach dawnej wieży ciśnień, zbudowanej na wzgórzu Świętego Andrzeja. Znajduje się przy ulicy Żołnierskiej 13. Gdy w roku 1899 oddawano nowoczesny jak na tamte czasy wodociąg miejski, musiano zainstalować urządzenie pod nazwą wieża ciśnień. W górnej jej części znajdował się zbiornik wodny mieszczący około 500 m kwadratowych wody. Poziom wody przewyższał poziom dachów w dolnej części miasta, toteż dzięki grawitacji woda płynęła z kranów. W 1979 r., 6 lat po otwarciu Planetarium, rozpoczęło działalność Obserwatorium Astronomiczne,

które spełnia rolę edukacyjną i popularyzatorską. Z dawnej wieży ciśnień pozostały jedynie zewnętrzne mury, gdyż wewnątrz to współczesność. Kilka lat temu obiekt przeszedł generalną renowację, a niedawno wzbogacono go o windę i kolorową iluminację zewnętrzną. W obserwatorium jest zegar radiowy odbierający sygnały czasu słonecznego, zegar wahadłowy Shortta oraz pracownia promieniowania kosmicznego.

Na rycinie przedstawiona jest cylindryczna, ceglana wieża w stylu neoromańskim. W przyziemiu znajduje się portal wejściowy ujęty w półkolisty łuk. Powyżej widzimy trzon wieży przedzielony horyzontalnie w połowie wysokości podwójnym gzymsem, ozdobiony pilastrami połączonymi półkolistymi arkadami

tworzącymi pomiędzy nimi
blendy. W blendach usytuowa-
ne są naprzemiennie w ukła-
dzie góra-dół okna, częściowo
zamurowane. Górna część
wieży jest nieco szersza,
oddzielona od trzonu fryzem
arkadkowym i zwieńczona
krenelazem. Na szczycie
budynku mieści się obserwa-
torium z kopułą obserwacyjną.

Katedra we Fromborku

Katedra kapituły warmińskiej we Fromborku stoi na wzgórzu nad brzegiem Zalewu Wiślanego, między rzekami: Bauda i Narusa. W 1275 r., kiedy po kolejnym powstaniu Prusów doszczętnie spalono katedrę w pobliskim Braniewie, biskup warmiński Henryk Fleming postanowił przenieść kapitułę warmińską i wybudować katedrę we Fromborku. Powstały w wyniku tego wyboru kompleks osadniczy składał się z dwóch, całkowicie od siebie niezależnych jednostek: zespołu katedralnego na wzgórzu i miasta nad brzegiem Zalewu Wiślanego. Dopiero w końcu XIX w. tarasy górny i dolny powiązano w jeden zespół. Nazwę przyjęto od Najświętszej Marii Panny, patronki katedry.

Bazylika archikatedralna Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny i św. Andrzeja jest gotyckim kościołem zbudowanym z czerwonej cegły w latach 1329-1388. Ma 90 m długości i 16,5 m szerokości. Jest jedną z największych świątyń w Europie Środkowej. Jej monumentalną bryłę urozmaicają cztery ośmioboczne wieżyczki w narożach korpusu. Do południowej nawy dostawiono barokową kaplicę Salwatora, zwaną kaplicą Szembeka. Zachodnia fasada pomiędzy frontowymi wieżyczkami została zwieńczona dekoracyjnym szczytem.

Na rycinie widzimy gotycką katedrę z drzwiami z ozdobnym portalem pośrodku. Jej monumentalną bryłę urozmaicają cztery ośmioboczne wieżyczki w narożach korpusu – dwie

z nich widoczne na rycinie. Pod wieżyczkami widać wąskie, wysokie okna gotyckie. Budowla ma formę ceglanej, trójnawowej hali z wydłużonym, zamkniętym prezbiterium.

Byliśmy tam w roku, w którym ważyły się losy poszukiwań grobu Mikołaja Kopernika. Panowała atmosfera zaciekawienia i wyczekiwania. Zamiast się niecierpliwić, udaliśmy się do katedry by wysłuchać koncertu organowego. Właśnie dla tego instrumentu specjalnie tam pojechaliśmy.

Kościół ze wsi Rychnowo w skansenie w Olsztynku

W skansenie znajduje się kopia Kościoła wybudowanego w 1714 r. Kopia została wybudowana między rokiem 1911 a 1913 w Królewcu, do Olsztynka przeniesiono ją w latach 1938-1942.

Obiekt o konstrukcji drewnianej wybudowano na planie ośmioboku, z niewielką kruchtą przy ścianie południowej i zakrystią przy ścianie północnej. Zrąb budynku spoczywa na podmurówce z polnych kamieni. Skonstruowany jest z bali sosnowych łączonych na jaskółczy ogon. Okna witrażowe są szklone na ołów. Dach kościoła jest ośmiospadowy i posyty trzcinową strzechą. Posadzkę ułożono z cegieł. Wystrój kościoła jest kopią wnętrza

oryginalnego: polichromie na stropie przedstawiają kuszenie Adama w Raju, a na ścianach znajdują się postacie jedenastu Apostołów. Na drzwiach wejściowych przedstawiono św. Piotra, a za ołtarzem postać Marcina Lutera. Postacie są obwiedzione stylizowanym ornamentem.

Kościół wyposażony jest w oryginalny ołtarz – tryptyk z 1662 r., który został przeniesiony z rozebranego w 1894 r. kościoła w Różyńsku Wielkim k. Pizy. W centralnej części ołtarza znajduje się obraz olejny przedstawiający Chrystusa Ukrzyżowanego. Na skrzydłach ołtarza namalowane są postacie czterech ewangelistów, a w górnej części wniebowstąpienie Chrystusa. W kościele znajduje się także

polichromowana ambona i chór.
Ławki dworskie stoją z boku
ołtarza.

Po lewej stronie ryciny
znajduje się wolnostojąca
dzwonnica zwieńczona krzyżem.
Po prawej stronie jest
przedstawiony kościół z wej-
ściem pośrodku i dwoma oknami
po bokach.

Klasztor w Wigrach

Wigry to jezioro morenowe położone w północno-wschodniej Polsce. Na terenie jeziora występują liczne półwyspy, które zajmują powierzchnię około 70 ha. Na półwyspie Klasztornym znajduje się miejscowość Wigry z zabytkowym klasztorem byłego zakonu kamedułów.

Okolice Wigier były ulubionym miejscem polowań polskich władców. W 1667 r. król Jan Kazimierz nadał zakonowi kontemplacyjnemu kamedułów wyspę wraz z zabudowaniami, okoliczne jeziora oraz dużą część puszczy. W 1668 r. Kameduli założyli tu swoją siedzibę. Pobudowali kaplicę, kościół i zabudowania gospodarcze. W 1671 r. olbrzymi pożar strawił drewniane budynki.

W 1694 r. kameduli przystąpili do budowy dużego zespołu klasztornego z kościołem z cegły.

W skład zabytkowego dziś zespołu klasztornego wchodzi: kościół parafialny pw. Niepokalanego Poczęcia NMP, refektarz z bramą wjazdową, dom furtiana, Wieża Zegarowa, Brama Wjazdowa, Wieża Schodowa, dom gościnny „królewski”, Kaplica Kanclerska, 17 eremów, plebania i budynek gospodarczy. Do zwiedzania udostępnione są: apartamenty i Kaplica Papieska, krypty w kościele, Wieża Zegarowa, wystawy oraz czytelnia Jana Pawła II, utworzona po jego noclegu na terenie klasztoru w 1999 r. W późnobarokowym kościele z bogatym wystrojem wnętrza odbywają się msze i koncerty chorału

gregoriańskiego.

W krypcie kościelnej znajduje się ponad 40 zamurowanych wnęk z ciałami zmarłych eremitów. W dwóch przeszklonych wnękach widać poczerwiałe kości. Na ścianie znajduje się malowidło przedstawiające taniec śmierci, alegorię śmierci zapraszającej mnicha do tańca.

Na rycinie uwidoczniony jest dziedziniec z eremami (domy pustelnicze). Pośrodku znajduje się wieża zegarowa, która spełnia funkcję także wieży widokowej.

Kameduli osiedli na niewielkiej wyspie na jeziorze Wigry w 1668 r. To miejsce było idealne, zgodne z regułami kamedulskiego zakonu – z dala od ludzi, w odosobnieniu, w otoczeniu dzikiej puszczy i jeziora. Zakonników wyróżniała wielka

skromność, pracowitość i
pustelniczy tryb życia.
Każdy z nich mieszkał w
odosobnieniu, w niewielkiej
i bardzo skromnie urządzonej
celi. Dziś w eremach można
zamieszkać.

Pałac Branickich w Białymstoku

Pałac Branickich jest późnobarokową, zabytkową rezydencją magnacką epoki saskiej, która od XVIII w. nazywana jest „Wersalem Podlaskim” lub „Wersalem Północy”. Składa się z korpusu głównego i dwóch bocznych skrzydeł.

Pałac zbudowano w miejscu obronnego dworu Wiesiołowskich z XVI w. W końcu XVII w. został przebudowany. W XVIII w. odziedziczył go Jan Klemens Branicki, hetman wielki koronny, który w 1728 r. rozpoczął przebudowę pałacu i założenia parkowego trwającą prawie do końca jego życia.

Po bezpotomnej śmierci Branickiego w 1771 r., a później jego żony Izabeli

(1808 r.), pałac stał się własnością cara Aleksandra I. W 1821 r. w skrzydle pałacu urządzono cerkiew garnizonową. W 1838 r. budynek przystosowano do celów szkolnych i przeznaczono na Instytut dla Panien Szlacheckich. W 1846 r. w lewym skrzydle pałacu urządzono szpital i pokoje dla wychowawczyń. W końcu XIX w. przebudowano I piętro korpusu głównego pałacu, niszcząc rokokowy wystrój pomieszczeń. W 1915 r. instytut został ewakuowany ze względu na działania wojenne. Do 1918 r. pałac zajmowali Niemcy. W okresie międzywojennym siedzibę miały tu władze wojewódzkie, starostwo i sąd. W czasie II wojny światowej pałac został zdewastowany i spalony. Po wojnie rozpoczęły się prace przy odbudowie

pałacu i jego otoczenia i trwały do 1962 r. Przywrócono pałacowi wygląd z okresu jego największej świetności przypadającej na połowę XVIII w. Od 1950 r. Pałac Branickich jest siedzibą Uniwersytetu Medycznego.

Rycina prezentuje jedynie fragment budowli, toteż po obu jej stronach mamy dwie pionowe, przerywane kreski. Na górze widzimy dwa wystające dachy zakończone kopułami z iglicami. Na dole, pośrodku są drzwi wejściowe, które jednak na rycinie są trudno wyczuwalne. Nad drzwiami znajduje się balkon i okno.

Pałac został wzniesiony na planie odwróconej litery U, z prostokątnym w rzucie korpusem głównym połączonym ze skrzydłami bocznymi kolumnowymi galeriami. Korpus

główny ma kształt prostopadłościanu i trzy kondygnacje. Boczne skrzydła są jednokondygnacyjne. Pałac jest kryty dachem czterospadowym, alkierze hełmami. Elewacje, rozczłonkowane pilastrami i płycinami, zwieńczone są balustradami i ozdobione rzeźbami. Okna na piętrze są wysokie, sięgające od podłogi do sufitu, zabezpieczone zewnętrzną balustradą.

Pałac Cytronów w Białymstoku

W latach 1910-1913 na miejscu niewielkiego budynku powstał reprezentacyjny pałacyk z secesyjną elewacją. W 1923 r. nieruchomość kupił białostocki fabrykant Samuel Hirsz Cytron – jeden z najpotężniejszych białostockich przemysłowców przełomu XIX i XX w. Od 1921 r. budynek zajmowało białostockie Kuratorium Okręgu Szkolnego. W okresie międzywojennym mieszkał w nim syn Samuela – Benjamin Cytron. W 1927 r. Okręg Szkolny opuścił posiadłość, a Samuel wynajął pomieszczenia Inspektoratowi Szkolnemu. Na parterze mieściły się wówczas biura Izby Skarbowej. W następnych latach pałac był siedzibą Polskiego Towarzystwa

Krajoznawczego, Towarzystwa Krajowego Prus Wschodnich, w 1944 r. wojskowej administracji radzieckiej, w 1947 r. Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego. Od lat 50. do 1974 r. mieściła się tu Powiatowa Komenda Milicji Obywatelskiej. W 1976 r. budynek stał się siedzibą Muzeum Ruchu Rewolucyjnego, które w 1990 r. przekształcono na Muzeum Historyczne Oddział Muzeum Podlaskiego w Białymstoku. Muzeum zajmuje się głównie historią miasta i regionu. W jego zbiorach znajduje się ponad 70 tys. eksponatów, zgromadzonych w działach: realia, ikonografia, archiwalia, numizmaty.

Na parterze odtworzono wygląd saloników z czasów, gdy kamienica należała do rodu Cytronów: ceglasty wita

gości, potem zielony jadalny i niebieski kawowo-herbaciany. Po drugiej stronie korytarza znajduje się salon, do którego gospodarz zapraszał panów na cygaro, bądź na męskie pogawędki oraz jego gabinet. Jest też buduar pani domu.

Pałacyk ma dekoracyjną elewację ozdobioną secesyjnymi motywami: kwiatami słonecznika oraz gałązkami i wianuszkami laurowymi. Kształt okien jest charakterystyczny dla secesji. Okno na poddaszu zamknięte jest półkoliście. Dwukondygnacyjny budynek główny zbudowany jest na planie zbliżonym do kwadratu, nakryty dwuspadowym dachem krytym blachą.

Po lewej stronie ryciny jest wejście główne, a po prawej przejazd na podwórze zamknięty łukiem.

Na pierwszym piętrze okno sięga podłogi, wychodzi na owalny balkon.

Całość zwieńczona jest gzymsem z balustradą, na środku podkreślona półkolistym szczytem z obeliskami i balustradą. W osiach bocznych zwracają uwagę półkolisty szczyty z owalnymi płycinami, obwiedzionymi girlandami.

Koniec tomu II

Spis treści

Ratusz Głównego Miasta w Gdańsku	1
Ratusz Starego Miasta w Gdańsku	5
Kościół św. Brygidy w Gdańsku	9
Kościół św. Mikołaja w Gdańsku	13
Bazylika Mariacka w Gdańsku	17
Pomnik Neptuna w Gdańsku	21
Dwór Artusa w Gdańsku	25
Ściany Wielkiej Hali – Dwór Artusa w Gdańsku	29
Wielki Piec w Dworze Artusa w Gdańsku	33
Dyl Sowizdrzał na kaflu Wielkiego Pieca w Dworze Artusa w Gdańsku	37
Archikatedra Oliwska	39

Pomnik Obrońców Wybrzeża w Gdańsku na półwyspie Westerplatte	45
Logo Solidarności	49
Znak Polski Walczącej namalowany na murze Stoczni	53
Znak zwycięstwa (victoria)	55
Pomnik Poległych Stoczniovców 1970 w Gdańsku	57
Transporter ZOMO	61
Zamek Kapituły Warmińskiej w Olsztynie	65
Kościół Chrystusa Zbawi- ciela w Olsztynie	71
Bazylika konkatedralna św. Jakuba Apostoła w Olsztynie	75
Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Olsztynie	79
Wysoka Brama w Olsztynie	83

Obserwatorium astronomiczne w dawnej wieży ciśnień w Olsztynie	87
Katedra we Fromborku	91
Kościół ze wsi Rychnowo w skansenie w Olsztynku	95
Klasztor w Wigrach	99
Pałac Branickich w Białymstoku	103
Pałacyk Cytronów w Białymstoku	107

